

Synpunkter kring regeringens forsknings- och innovationspolitik: Viktiga samhällsutmaningar och forskningsbehov

Med anledning av dnr 2023/01467 Inbjudan att inkomma med synpunkter på regeringens forsknings- och innovationspolitik

Sammanfattning

Socialförsäkringen är väldigt viktig inte bara för enskilda, hushåll och företag, utan även för hela samhällsekonomin. Försäkringskassan ser stora behov av att utöka forskningen inom socialförsäkringsområdet.

- Ett första prioriterat område är psykisk ohälsa, och mer specifikt:
 - Forskning om åtgärder som stödjer individen i sjukförsäkringsprocessen och som bidrar till hållbar återgång i arbete eller förebygger längre sjukfrånvaro kopplat till psykisk ohälsa,
 - Forskning som belyser samverkan mellan välfärdsaktörer kopplat till sjukförsäkringen och psykisk ohälsa.
- Därutöver ser Försäkringskassan ett behov av en stärkt kunskapsgrund inom följande områden:
 - Det offentliga åtagandet inom trygghetssystemen, givet förändrade behov och förväntningar på samhälls- och individnivå, t.ex.
 - Hur ett givet offentligt åtagande kan medföra ökad/minskad omfattning av socialförsäkringen vid samhällsförändringar (demografi, utveckling av förväntningar etc.), eller
 - Hur det offentliga åtagandet i praktiken förändras över tid, och kan behöva fortsätta att förändras givet olika scenarios för framtida finansiering?
 - Rättsvetenskaplig forskning inom socialförsäkringsrätt och andra rättsområden som rör Försäkringskassans verksamhet,
 - Orsaker till felaktiga utbetalningar samt vilka som begår bidragsbrott.¹
 - *Kan även innefatta beteendekonomisk forskning, beteendevetenskap, beteendeinsikter*
 - Försäkringskassans, och andra motsvarande myndigheters möte med de försäkrade (bemötandefrågor)
 - *Även detta område kan innefatta beteendekonomisk forskning, beteendevetenskap, beteendeinsikter*
 - Digitala plattformar och ekosystem samt artificiell intelligens och digitaliseringen av samhället.²
 - Ekonomiska grundförhållanden och trygghet i en digital framtid,

¹ Berör flera forskningsområden, t.ex. tillämpad matematik, kriminologi, beteendevetenskap, nätverksanalys, statistik och sociologi.

² Inkluderar: Övervakning och integritet, digitalisering av arbetslivet samt AI, maskininlärning och automatiserat beslutsfattande.

- Informationssäkerhet, cybersäkerhet och resiliens.

Forskningsbehov inom socialförsäkringens område

Utbildningsdepartementet har, som ett led i arbetet med kommande forsknings- och innovationspolitisk proposition, efterfrågat synpunkter och dialog kring frågor som kan bidra till regeringens forsknings- och innovationspolitik. I inbjudan att lämna synpunkter efterfrågas att vi ska fokusera på vilka samhällsutmaningar vi anser finns och hur forskningsresultat kan nyttiggöras inom de områden som vi främst berörs av.

Forskningsbaserad kunskap behövs inom flera olika områden för att kunna värna och utveckla socialförsäringen

Försäkringskassan ser stora behov av att utöka forskningen inom socialförsäkringsområdet. Socialförsäringen är väldigt viktig inte bara för enskilda, hushåll och företag, utan även för hela välfärdsekonomin. Forskningsbaserad kunskap behövs för att kunna värna och utveckla socialförsäringen så att den lever upp till de politiska målen, ger trygghet och adekvat stöd till enskilda över tid och bidrar till ett starkare samhälle. Försäkringskassan ser behov av forskningsbaserad kunskap inom många skilda ämnesområden för att myndighetens och andra berörda samhällsaktörers verksamheter ska vila på en stabil kunskapsgrund och stödja att uppdraget utförs på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.

Stora kunskapsbehov inom psykisk ohälsa...

Under innevarande och kommande år har Försäkringskassan valt att fokusera på att stärka kunskapsområdet psykisk ohälsa inom ramen för den forskningsstödjande verksamhet myndigheten bedriver. I dag beror cirka hälften av alla sjukpenningärenden med frånvaro från arbetet på psykisk ohälsa. Samtidigt formades vår sjukförsäkring i en tid då somatiska sjukdomssymptom var vanligast. För att kunna stötta den enskilde i sjuk- och rehabiliteringsprocessen, och för att kunna bedöma individers arbetsförmåga på bästa sätt, behöver bland annat Försäkringskassan, arbetsgivare samt hälso- och sjukvården ett bättre kunskapsläge.

För vården och arbetsgivare kan det vara svårt att hitta rätt sorts vård och rehabilitering, eftersom det saknas tillräcklig forskning kring vilka rehabiliteringsinsatser som är effektiva.³ För Försäkringskassan innebär uppdraget att fatta beslut om rätt till ersättning en särskild gränsdragningsproblematik inom just psykiatriska diagnoser. Prognosen för sjukfall med psykiatriska diagnoser är mer osäker och sjukfallen blir i genomsnitt längre. Det hänger också samman med att kunskapsläget kring vilka rehabiliteringsinsatser som ger störst effekt för återgång fortfarande är begränsat, och bidrar till svåra bedömningar inom sjukförsäringen.⁴ Bristen i kunskaperna om effektiv rehabilitering medför också en utmaning i att stödja de sjukskrivna tillbaka till arbete, och därmed för Försäkringskassans samordningsuppdrag.

Även det nyligen presenterade slutbetänkandet för läkarintygsutredningen (SOU 2023:48) framhåller behovet av mer forskningsbaserad kunskap inom området sjukskrivning och åtgärder för arbetsåtergång. Utredningen menar att detta är nödvändigt för att utveckla kunskapsbaserat stöd för hälso- och sjukvården och Försäkringskassan, arbetsgivare och andra rehabiliteringsaktörer. Utredningen framhåller att statliga medel gällande forskning bör samordnas i högre utsträckning och Försäkringskassan och andra berörda aktörer behöver verka för att forskningen är

³ En kunskapsöversikt visar att för besvär i rörelseorganen finns vetenskapligt stöd för att viss rehabilitering har en positiv effekt. För psykiatriska sjukdomar finns dock inget sådant vetenskapligt stöd, kan bero på otillräcklig forskning.

⁴ Inventering av vetenskapliga kunskapsluckor inom psykisk ohälsa 2005–2020, SBU bereder, rapport 335, publicerad 22 nov 2021.

behovsmotiverad och att den nyttiggörs i verksamheterna. Det framhålls vidare att detta kräver kontinuitet, långsiktighet och att området försäkringsmedicin får fäste inom universitet och högskolor.

... men forskning behövs även inom fler kunskapsområden

Socialförsäkringen är som konstaterat bred och kunskapsbehoven många. Utöver psykisk ohälsa, där myndigheten också satsar genom en gemensam utlysning med Forte 2024–2026, är det viktigt att forskning kommer till stånd även inom andra delar av socialförsäkringen. Detta för att tillförsäkra att myndighetens och andra samhällsaktörers verksamhet ska vila på en stabil kunskapsgrund. Några exempel på sådana viktiga och relevanta kunskapsområden listas nedan:

- Det offentliga åtagandet inom trygghetssystemen, givet förändrade behov och förväntningar på samhälls- och individnivå, t.ex.
 - Hur ett givet offentligt åtagande kan medföra ökad/minskad omfattning av socialförsäkringen vid samhällsförändringar (demografi, utveckling av förväntningar etc.), eller
 - Hur det offentliga åtagandet i praktiken förändras över tid, och kan behöva fortsätta att förändras givet olika scenarios för framtida finansiering?
- Rättsvetenskaplig forskning inom socialförsäkringsrätt och andra rättsområden som rör Försäkringskassans verksamhet,
- Orsaker till felaktiga utbetalningar samt vilka som begår bidragsbrott⁵,
 - *Innefattar även beteendekonomisk forskning, beteendevetenskap, beteendeinsikter*
- Försäkringskassans, och andra motsvarande myndigheters möte med de försäkrade (bemötandefrågor)
 - *Även detta område kan innefatta beteendekonomisk forskning, beteendevetenskap, beteendeinsikter*
- Digitala plattformar och ekosystem samt artificiell intelligens och digitaliseringen av samhället.⁶
- Ekonomiska grundförhållanden och trygghet i en digital framtid,
- Informationssäkerhet, cybersäkerhet och resiliens.

Oberoende av vilka förslag som presenteras av forskningsfinansieringsutredningen (Dir. 2022:85) inom kort, och hur regeringen väljer att gå vidare med dessa förslag, ser Försäkringskassan ett stort behov av att främja forskning inom ovan nämnda olika delar av socialförsäkringen.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg. Föredragande har varit Matilde Millares.

Försäkringskassan

Nils Öberg
Generaldirektör

Matilde Millares

⁵ Berör flera forskningsområden, t.ex. tillämpad matematik, kriminologi, beteendevetenskap, nätverksanalys, statistik och sociologi.

⁶ Inkluderar: Övervakning och integritet, digitalisering av arbetslivet samt AI, maskininlärning och automatiserat beslutsfattande.